

ЕФЕКТИВНА СІМЕЙНА ВЗАЄМОДІЯ ЯК ФАКТОР ПСИХОЛОГІЧНОГО БЛАГОПОЛУЧЧЯ У ПІДСИСТЕМІ «ДІТИ-ДІТИ»

Г. А. Крупник

Херсонський державний університет, kr.aa@i.ua

Науковий керівник: д. психол. н., професор О. Є. Блинова

Актуальність досліджень в площині сімейної проблематики зумовлена загальною кризою сім'ї, яку відзначають психологи, соціологи, педагоги, демографи. Ця криза є доволі поширеною, виявляється у зменшенні показників народжуваності дітей, збільшенні кількості розлучень та проблемних родин (де немає порозуміння, співробітництва між близькими), а також у загальній трансформації суспільних та сімейних цінностей, ослабленні виховної функції родини. Очевидно, що за таких умов необхідними є ґрунтовні дослідження сучасної сім'ї та пошук ресурсів для подолання негативних явищ.

Офіційна статистика вказує на зростання віку матері при народженні першої дитини, загальну тенденцію до зменшення народжуваності у порівнянні зі смертністю, зменшення кількості дітей у сім'ях.

При загальній кількості сімей (за даними Державної статистики України, на 1 серпня 2018 року в Україні живе майже 15 млн. сімей.) середній розмір родини коливається від 3,1 до 4 осіб. У нашій країні протягом 2016 року було зареєстровано 229453 шлюбів, або 5,4 на тисячу мешканців. Водночас у той же часовий період в Україні зареєстровано 129997 розлучень, або 3,3 на тисячу мешканців. Основні їх причини такі: зловживання алкогольними напоями (пияцтво переважає серед чоловіків); різниця в характерах та інтересах і пов'язані з нею сімейні чвари; передчасне, непродумане одруження; незадоволення сімейним життям, зрада; втручання третіх осіб; фінансові труднощі; нездатність або небажання когось із подружжя мати дітей тощо.

Значний внесок у дослідження проблем сім'ї внесли: А. Антонов (народжуваність), І. Бестужев-Лада (прогнозування сім'ї), В. Борисов (потреба у дітях), І. Герасимова (демографічна типологія сімей), І. Голод (стабільність

сім'ї), В.Голофаст (функції сім'ї), Л.Гордон, Е.Клопов (життєвий цикл сім'ї), Т.Гурко (молода сім'я), С.Дармодехін (державна сімейна політика), І.Кон (сексуальна поведінка), Н.Малярова (типологія подружніх конфліктів), М.Мацковський (методологія і методика), В.Ружжо (типологія сімейних груп), В.Сисенко (стійкість шлюбу), А.Харчев (теорія), Є.Черняк (соціологія сім'ї) [4].

Проблемам виконання функцій сім'єю на сучасному етапі присвячено чимало досліджень зарубіжних та вітчизняних учених, зокрема роботи Н.Бабенко, В.Берези, Ю.Василькової, В.Городяненка, Г.Дворецької, Е.Едеймілера, І.Зайченка, Н.Кузьменко, Т.Кравченка, Н.Соловійова, В.Пічі, М.Ричкова, А.Харчева, Л.Шнейдер, Т.Яблонської та інших [5].

Дитині родина дає відчуття приналежності до певної групи (без чого особистість відчуває себе самотньою), реалізує її потребу в безпеці, комфорті; дає відчуття й конкретні докази її значущості для інших (без чого в неї розвивається почуття неповноцінності); формує в неї почуття своєї неповторності та індивідуальності; подає взірець для наслідування. Незалежно від віку, все це є життєво важливим для кожної дитини. Вагомим фактором психічного здоров'я дитини є психологічний клімат родини, який викликає в неї відчуття комфорту або ж дискомфорту.

Благополучна сім'я створює основну базу для пізнання дитиною навколишнього світу. Крім батьків, важливу роль у формуванні комунікативної компетентності дитини відіграють її брати та сестри. Стосунки між ними надають кожній дитині особливий досвід, який докорінно відрізняється від навичок, одержаних у ході спілкування з батьками. При контакті один з одним, сиблінги набувають перший вагомий досвід соціалізації. Призвичаївшись спілкуватися із сестрами та братами, дітям легше знаходити спільну мову з однокласниками, друзями, представниками протилежної статі, а згодом будувати сімейні взаємини.

Метою нашої статті є висвітлення особливостей взаємодії між дітьми у родині.

Розуміння специфіки сиблінгових взаємовідносин психологами тісно

пов'язане з виявленням чинників, які обумовлюють особливості їхньої взаємодії. Важливими серед них виділяються статево-вікові – порядок народження дитини (А.Адлер, Р.Мей, Г.Хоментаскас), вікова дистанція між дітьми (А.Берже, Т.Думітрашку, М.Поро, Й.Рембовський), стать дітей (Р.Річардсон), а також, соціально-психологічні: емоційні сімейні взаємини, наявні прихильності членів родини, психологічний клімат у сім'ї, ціннісні орієнтації і рівень культури її дорослих членів, ставлення батьків до дітей тощо (М.Алексєєва, О.Кононко). Сукупність цих чинників характеризує психологічну позицію дитини в сім'ї [3].

Сім'я з однією дитиною була раніше винятком, сьогодні таких родин дуже багато. Якщо у 2000 р. в Україні однодітних родин нараховувалося серед усіх сімей з дітьми 61 %, то вже у 2006 р. 65 %, а до 2016 р. їх кількість зросла до більше ніж 70 % [1].

Часом, одну дитину виховувати легше, батьки можуть приділити їй більше часу і сил; дитині також не доводиться з кимось ділити любов дорослих, у неї не виникає приводу для ревнощів. Але, з іншого боку, положення єдиної дитини не достатньо комфортне: їй не вистачає вагової життєвої школи, досвід якої лише частково може наповнити її спілкування з іншими дітьми, але яку повною мірою не можна замінити.

Провідні науковці, як А.Адлер, І.Дементьєва, В.Дружинін, М.Кошонова, Й.Рембовський, Л.Сазонова, Є.Стотленд, В.Томан та ін. доводять, що на розвиток дитини зі збільшенням кількості дітей у сім'ї зменшується вплив батьків та зростає вплив сиблінгів [3]. Проте вплив братів і сестер на розвиток дитини не настільки сильний, щоб можна було визнавати, що єдина дитина у своєму соціальному розвитку обов'язково повинна відставати від дитини з великої родини.

У родині, де є кілька дітей, ситуація буває зазвичай більш складною, ніж у сім'ях з однією дитиною. Проте дана багатомірність взаємовідносин у великих сім'ях має важливе значення для соціального дозрівання дітей, являється сприятливою для зростання почуття задоволеності у батьків, позитивно

позначається на розвиткові дитячої особистості. Виростаючи разом зі своїми братами і сестрами, дитина набуває багато цінного для життя: вона вчиться взаємодопомоги у процесі комунікації з індивідами, такими ж слабкими і залежними, як і вона сама, звикає не тільки брати, але й давати, набуває досвіду вчити інших – тих, хто менше за неї, пізнає користь від співпраці у порівнянні з постійним суперництвом і сварками. Користується не тільки словом «я», але й знає слово «ми», навчається ділитися не тільки іграшками, а й увагою з боку дорослих. У великій родині діти вчаться не бути егоїстами.

Життя у багатодітній родині може нести з собою ряд конфліктних ситуацій, які не завжди вдається правильно вирішити дітям та їх батькам. Г.Хоментаскас вказує на особливості взаємин дітей у родині та виникнення між ними мотиву суперництва, підкреслюючи, що дитячі взаємини забарвлені як особливою прив'язаністю та любов'ю, так і конкуренцією та заздрістю.

Перш за все, це взаємні ревності дітей: у великих сім'ях це звичайне явище, адже немає таких братів і сестер, які б не ревнували один до одного. Проте, загалом, більшість дітей з часом долає ці почуття та знаходить шлях до налагодження своїх взаємовідносин.

Батьківське урегулювання дитячих сварок є надзвичайно важливим у розвитку гармонійних відносин між сиблінгами. Якщо батьки нерозумно порівнюють дітей один з одним і вказують, що хтось один із дітей кращий, кмітливіший, то в таких ситуаціях невідкладно виникають проблеми. Дуже часто за сварки між дітьми батьки покладають відповідальність на старшу дитину. Якщо така ситуація відбувається впродовж тривалого часу, у старшого із сибсів виникає відчуття несправедливості, гніву проти тих, хто до нього так ставиться.

Батькам при вирішенні дрібних дитячих суперечок необхідно поводити себе дипломатично. Також необхідно слідкувати, щоб суперечки між дітьми не переросли у конфлікт між подружжям, яке, у свою чергу, починає докоряти один одному в неспроможності виховувати, у занадто поблажливому ставленні до дітей.

Виходячи з вище сказаного, ми можемо вказати, що сімейні відносини вчать дитину майстерності знайти шлях до співіснування з іншими людьми. Успішність процесу сімейної соціалізації визначається здатністю родини створити для дитини необхідні умови її особистісного розвитку [2].

Проведений теоретичний аналіз вкотре підтверджує, що один із важливих факторів, який впливає на формування позитивної сиблінгової взаємодії – це батьківський стиль виховання. Але іноді, спираючись на власний життєвий досвід, дорослі нав'язують дітям свої стереотипи поведінки. У результаті між сибсами можуть скластися конкуруючі взаємовідносини. Тому від вміння батьками організувати спільну діяльність дітей у родині, буде залежати рівень їх доброзичливості, вміння знаходити компромісне рішення при подоланні конфліктних ситуацій, бути згуртованими.

Література:

1. Аксьонова С. Ю. Трансформації народжуваності та людський розвиток: діалектика взаємозв'язку. Населення України: демографічні складові людського розвитку / за ред. О.М. Гладуна. Умань: Видавець «Сочінський», 2015. С. 10 – 32.
2. Блинова О. Є. Особливості дитячо-батьківських відносин у сім'ях трудових мігрантів. *Теоретичні і прикладні проблеми психології*. №2 (37). Сєверодонецьк: Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля. 2015. С.30-37.
3. Дідук І.А. Взаємини між дітьми в сім'ї як чинник їх психосоціального розвитку: автореф. дис... канд. психол. наук: 19.00.07. Ін-т психології ім. Г.С.Костюка АПН України. Київ, 2001. 20 с.
4. Лукашевич М.П. Соціологія сім'ї: теорія і практика: навч. посібник. Київ: ІПК ДСЗУ, 2012. 186 с.
5. Сушицька, І. М. Трансформаційні процеси сучасної сім'ї як соціального інституту *Сучасні соціокультурні та політичні процеси в Україні*: матеріали Всеукр. наук.-теорет. конф., присвяч. пам'яті видат. укр. вченого, д-ра філос. наук, проф. Олександра Миколайовича Семашка. (Київ, 11-12 квітня 2013 р.). Київ, 2013. С. 132-135.